

13.6.1977

Hämeenlinna 01.06.1977

LIITE 2

POHJOISEN KEHÄMUURIRAKENNUKSEN ENTISTÄMISSUUNNITELMIIN LIITTYVÄ RAKENNUS-
HISTORIAALLINEN SELVITYS.

Keskiaikainen kehämuuri

Linnaa ympäröivän keskiaikaisen kehämuurin pohjoissivusta on rakennettu 1300-1 alkupuolella. Muurin harmaakivinen alaosa on ollut 2 - 3 metriä paksu ja ulkopuolinen korkeus rintavarustuksineen 9 - 10 metriä. Kehämuurin tähän osaan on liittynyt kaksi, mahdollisesti kolme tornia. Länsinurkassa ei välttämättä ole ollut erillistä tornia, mutta E.Dahlbergin piirroksen ja G.J.Ammondin asemapiirroksen mukaan on muurin yläosa länsikulmassa ollut ulkoneva. Muurin keskipaikkeilla on sijainnut muurista ulkoneva fatabuuritorni, johon linnasta on johtanut puinen ylikulkusilta. Pohjoiskulmassa on nk. pohjoinen kehämuuritorni. Pohjoinen kehämuurirakennus on rakennettu käyttämällä ulompana kivijalkana kehämuuria, joten rakennuksen ulkoseinän linja noudattaa tarkalleen kehämuurin linjaa.

1790 - 1812

Pohjoisen kehämuurirakennuksen työt aloitettiin von Arbinin suunnitelmien mukaisesti 1790-luvulla. Töitä valvoi linnoutuksen komentaja Nils Cedergren, joka piirsi lukuisia vertailupiirustuksia töiden edistyessä. Pohjoiseen kehämuurirakennukseen oli tarkoitus sijoittaa makasiini- ja kasarmi-tiloja. Rakennus tehtiin yhtä korkeaksi kuin läntinen varikkorakennus. Molemmissa oli jyrkkä lautakatto ja sama räystäslinja. Pohjoissiiven ullakolle rakennettiin linnanpihalta erillinen puurakenteinen kuormaussilta.

Pohjoinen kehämuurirakennus ei valmistunut kokonaisuudessaan ruotsinvallan aikana. Pohjoispääty jäi yksikerroksiseksi, mutta se korotettiin venäläisten toimesta vuosina 1811-12. Korotusvaiheessa noudatettiin ruotsalaisten laatimia suunnitelmia. Ulkofasadin kaaripäätteiset ikkuna-aukot säilyi-

vät muuttumattomina, mutta sisäpihan puoleiset aukot suurennettiin 120 x 120 cm kokoisiksi. Pohjakerroksen salien lattioihin ehdotettiin mukulakiveystä.

1836 - 37

C.L.Engel sai vuonna 1836 määräyksen tutkia mahdollisuuksia Hämeen linnan vankilan laajentamiseksi. Pohjoisen kehämuurirakennuksen ensimmäiseen kerrokseen sijoitettiin tällöin kaksi työsalia ja toiseen kerrokseen tilat noin sadalle vangille. Muutosten yhteydessä rakennusta korotettiin noin neljä metriä. Engelin suunnitelmien mukaisesti muurattiin umpeen kaikki ulkofasadin keariasukkoiset ikkunat. Ylemmät ikkunat jouduttiin sulkemaan niiden korkeudelle sijoitetun uuden välipohjan vuoksi. Engelin suunnitelmiin liittyi myös kaksi porrashuonetta.

1840 - 41

Pohjoisen kehämuurirakennuksen suuret salit säilytettiin ennallaan, mutta ulkojulkisivuun avattiin 18 uutta ikkunaa. Muutos tehtiin arkkitehti A.F.Granstedtin suunnitelmiin perustuen.

1880-luku

1880-luvulla ryhdyttiin suunnittelemaan kuritushuoneen muuttamista naisvankilaksi. Arkkitehti L.I.Lindqvist teki opintomatkan mm. Pietariin, jossa hän tutustui sellivankiloihin. Pohjoiseen kehämuurirakennukseen oli tarkoitus sijoittaa ns. suburnilaisia yösellejä. Samassa yhteydessä rakennusta korotettiin jälleen yhdellä kerroksella. Korotusvaihe ja muutostyöt valmistuivat vuonna 1884. Vanhan pajan tilalle rakennuksen pohjoispäähän sisustettiin värjäämö. Ikkunaukkoja lisättiin ja levennettiin sekä ulko- että sisäjulkisivussa. Porrashuoneet uusittiin entisten paikoille.

1900-luku

Pohjoisessa kehämuurirakennuksessa ei ole tehty 1900-luvulla perusteellisia muutostöitä. Huomattavimpina muutoksina voidaan pitää ullakkokerrokseen rakennettuja työsaleja sekä paja/värjäämön purkamista.

Säilyneet rakenteet:

Kehämuuri

Pohjoista kehämuurirakennusta rakennettaessa on ainakin kehämuurin tiilinen rintavarustus purettu. Harmaakivinen alaosa on säilynyt siten, että ulkopinta on reventoitu tiilillä pohjoista kehämuurirakennusta rakennettaessa.

Kehämuurin ulkopuolella on säilynyt fragmentti fatabuuri-tornin seinästä sekä muurin sisäpuolella fatabuuritorniin johtava aukko umpeen muurauksena.

Säilyneen muurinosan korkeus sisäpuolelta on 2,90 metriä. Muurin paksuus on 2 metriä. ja anturan kohdalta 2,85 metriä.

I Rakennusvaihe, 1790 - 1812:

Ulkofasadin kaaripäätteiset ikkuna-aukot ovat säilyneet niin hyvin, että niiden muoto ja mitat on voitu tarkasti sijainnin ohella selvittää, lukuunottamatta kahta aukkoa. Ulkoseinän alkuperäinen paksuus on ollut 180 cm. Tutkimuksessa on kaivausten yhteydessä löydetty seinän perustus sekä alimmat tiilikerrokset. Myös toisen alkuperäisen väliseinän paikka ja paksuus on voitu määrittellä rakennusfragmenttien perusteella. Sisäfasadin leveät oviaukot sekä alkuperäisen toisen kerroksen ovi- ja ikkuna-aukot ovat näkyvissä umpeenmuurattuina. Pajan ja pohjakerroksen välinen kaaripäätteinen 380 cm leveä oviaukko on säilynyt umpeenmuurattuna.

II Rakennusvaihe, 1836 - 37:

Sisäpihan puoleisessa fasadissa on säilynyt kaikkiaan 4 Engelin aikaista ikkunaa. Tosin vankilan myöhempien rakennusvaiheiden aikana on näitä ikkunoita suurennettu purkamalla 2 - 4 tiilikerrosta ikkunapenkistä. Tämä on voitu päätellä vuoden 1869 valokuvissa esiintyvien ikkunoiden ruudutuksesta.